

Барысава Н.Л. Галіновая структура занятасці гомельская вобласці: праблемы эфектыўнага выкарыстання праца-рэсурснага патэнцыяла (1990-2004 гг.)
// Весці БДПУ 2006 г. № 2

УДК 314,9 (476) УДК 338:91(476.2)

Барысава Наталля Леанідаўна

БДПУ ім. М. Танка, г. Мінск

асістэнт кафедры эканамічнай геаграфіі і оховы прыроды факультэта прыродазнаўства

ГАЛІНОВАЯ СТРУКТУРА ЗАНЯТАСЦІ ГОМЕЛЬСКАЯ ВОБЛАСЦІ: ПРАБЛЕМЫ
ЭФЕКТЫЎНАГА ВЫКАРЫСТАННЯ ПРАЦА-РЭСУРСНАГА ПАТЭНЦЫЯЛА

Станаўленне Беларусі ў якасці сувярэннай дзяржавы патрабуе распрацоўкі і ўкараненне нацыянальнай дэмаграфічнай, эканамічнай, сацыяльнай палітыкі накіраванай на дасягненне эфектыўнага выкарыстання праца-рэсурснага патэнцыяла. Адаптацыя эканомікі і праца-рэсурснага патэнцыяла да радыкальных змен эканамічных умоў усё яшчэ адбываецца ва ўмовах глыбокіх крызісных з'яў і тэндэнцый, гэта прывяло да абвастрэння праблем занятасці, якія характарызуюцца ўсеагульным высвабодненнем працоўных з грамадская вытворчасці, маруднымі тэмпамі развіцця галін сацыяльнай сферы, недзяржаўных форм уласнасці, нязначнымі маштабамі міжгаліновага і межсектарнага пераразмеркавання працоўных рэсурсаў, ростам скрытага безпрацоў'я на прадпрыемствах, якія суправаджаліся нізкай вытворчасцю працы, пагаршэннем выкарыстання рабочай сілы. У вогуле занятасць насельніцтва застаецца неэфектыўнай і характарызуецца дыспрапорцыямі ў галіновай і прафесійна-кваліфікацыйнай структуры кадраў.

Галоўнай прычынай неэфектыўнай занятасці праца-рэсурснага патэнцыяла з'яўляецца рэзкае памяншэнне попыта на рабочую сілу. Упершыню за ўвесь час развіцця Гомельская вобласці колькасці занятых у эканоміцы пачала скарачацца – з 800,1 тыс. чел. у 1990 г. да 639, 1 тыс.чел. в 2003 г. Ва ўмовах рынкавых адносін, з паяўлення жорсткага фінансавага рэжыму для прадпрыемстваў, развіццём канкурэнцыі на рынку тавараў і паслуг прадпрыемствы вымушаны больш эфектыўна выкарыстоўваць рэсурсы працы, пры гэтым вызначаю іх колькасць зыходзячы з рэальных патрэб вытворчасці. Скарачэнне попыта на рабочую сілу аб'ектыўна прыводзіць да выслабоднення рабочых з грамадскай вытворчасці.

Скарачэнне занятасці ў асноўным было звязана са зніжэннем вытворчасці, з гортваннем і закрыццём яго асобных відаў, пераходам людзей па прычыне нізкага ўзроўню зароботнай платы і рэгулярнай затрымцы яе выплаты у нефармальны сектар эканомікі. Такім чынам выслабодненне работнікаў не кампенсавалася структурнымі

зрухамі і мела крызісны характар. Аднак узровень занятасці ў народнай гаспадарцы можна ацаніць як адносна высокім, паколькі яна з'яўляецца асноўнай крыніцай даходаў насельніцтва, гэта абумоўвіла звыш занятасць у грамадскай вытворчасці, перш за ўсе жанчын і сталых людзей, у той час бесперапынна скарачалася колькасць найбольш працаздольных работнікаў маладых узростаў, значная частка якіх пераходзіла ў “ценявы” сектар эканомікі. Так, сярод занятых у эканомікі Гомельская вобласці в 2004 г. больш паловы (55,4%) складалі жанчыны, толькі каля 23 % – работнікі ва узросце до 30 гадоў, з агульнай колькасці зволених больш за 19% – гэта моладзь ва узросце до 25 гадоў. У выніку назіралася зніжэнне якасці працарэсурснага патэнцыяла па узроўню адукацыі, узросту, прафесійнай падрыхтоўкі. Падзенне вытворчасці, і як вынік, зніжэнне попыту на рабочую сілу ў спалучэнні з яго фінансавымі цяжкасцямі прывялі да таго што прадпрыемствы былі вымушаны звольніць значную частку работнікаў. Пры агульным спаду вытворчасці ВУП на 43% за 1996-2000 гг., колькасць занятых зменьшылася толькі на 18%, такім чынам аб'ёмы вытворчасці скарачаліся значна хутчэй, чым занятасць. Тэмпы скарачэння колькасці работнікаў стрымліваліся шляхам прадстаўлення работнікам рознага віда водпускоў, частковай астаноўцы вытворчасці, пераходу на скарачаны рабочы дзень або нядзелю, прадставленнем дзяржаўных датацый, і льготных крэдытаў на падтрымку стратных і неканкурэнтназдольных прадпрыемстваў (удзельная вага стратных прадпрыемстваў і арганізацый у Гомельскай вобласці складала ў 2000 г. 24,3%, у параўнанне з 1997 г. – 12,6%), што яшчэ больш паглыбіла працес неэфектыўнасці занятасці працарэсурснага патэнцыяла.

Такім чынам, нізкая вытворчасць працы (узровень яе поменьшыўся да 70% у адносінах до 1991 г.), неэфектыўная занятасць, утварэнне скрытага беспрацоў'я – галоўная праблема выкарыстання працарэсурснага патэнцыяла гэтага часу. Распаўсюджанне няпоўнай занятасці бяспрэчна вядзе да зніжэння эфектыўнасці працы, садзейнічае згубе прафесійных навыкаў работнікаў. У сучасны час, выкарыстанне прадпрыемствамі рэжыму няпоўнай занятасці з'яўляецца адным з галоўных фактараў, які стрымлівае усебаковы рост беспрацоў'я. Негледзячы на захаванне і рост скрытага беспрацоў'я на прадпрыемствах маштабы рэальнага выслабоднення рабочай сілы з года ў год павялічыліся: з 2,8% у 1996 г. до 6% у 2000 г. Зніжэнне узроўня занятасці адбывалася ў выніку выслабоднення работнікаў з традыцыйных галін эканомікі – прамысловасці, будаўніцтва і сельскай гаспадаркі. За 1996-2000 гг. з галін матэрыяльная вытворчасці было выслабодзена 22,1 % занятых. Маштабы васлабоднення і перерезмерковання рабочай сілы ў многім вызначаліся складзенай эканамічнай сітуацыяй. Ва ўмовах крызіса

скарачэнне занятасці назіралася ва ўсіх галінах матэрыяльнай вытворчасці і ўшэрагу галін невытворчай сферы.

У выніку азначаных працесаў пераразмеркавання рабочай сілы станоўчыя змены адбыліся ў галіновай структуры занятасці. Перш за усе гэта тычыцца суадносін колькасці працуючых паміж матэрыяльнай і не матэрыяльнай сферамі ў бок павелічэння апошняй. Так, калі ў 1995 г. у Гомельская вобласці гэтыя суадносіны складалі 75,3% і 24,7%, то ў 2000 г. – 69,3 % і 30,7% адпаведна. А за перыяд с 1995 г. па 2003 г. колькасць занятых у галінах матэрыяльнай вытворчасці паменшылася за гэты перыяд на 32,1 %. З галін матэрыяльнай вытворчасці толькі ў гандлі і грамадскім харчаванні колькасць работнікаў павялічылася на 21,6 тыс.чел. і склала ў 2003 г. 79,7 тыс.чел. тыс.чел. Рост колькасці занятых у гэтых галінах быў звязаны з фарміраваннем рынкавай сістэмы гандлю, рэзкім павелічэннем колькасці занятых асобнай працоўнай дзейнасцю па куплі-продажу тавараў народнага ўжытку. Гэты від дзейнасці з'явіўся ў 1993 годзе і ў сучасны час ахоплівае болей 26 % усіх занятых у гандлі.

У цэлым у невытворчай сферы колькасць занятых за 1997-2003 гг. Павялічылася на 9,3 %. Найбольш высокія тэмпы росту назіраліся ў такіх галінах, як кіраванне (27,3 %), крэдытаванне і страхаванне (75,6%). Рост занятасці ў апарце кіравання (да 1990 г. колькасць працоўных кожны год скарачалася) у многім быў абумоўлен працэсам суверынізацыі краіны. Павелічэнне колькасці працуючых ў крэдытаванні звязана з развіццём аднаго з галоўных элементаў рынкавай інфраструктуры – банкаўскай сістэмы. Толькі ў 2003 г. занятыя у гэтай галіне склалі 7,0 тыс. чал. Рост колькасці работнікаў назіраўся так сама і у жыллёва-камунальнай гаспадаркі (на 800 чал. у год). У астатніх галінах невытворчай сферы колькасць работнікаў скарачалася: у сувязі, культуры, звбеспячэнні і збыту. Нягледзячы на некаторы рост занятасці у невытворчай сферы ў цэлым, тэмпы прыросту былі даволі нізкімі, а ў асобныя гады назіралася нават скарачэнне колькасці працоўных. Пераразмеркаванне выслабодзенных работнікаў з галін матэрыяльнай сферы у невытворчую адбывалася даволі марудна і было незначным. Назіраемыя тэндэнцыі занятасці ў невытворчай сферы ў многім былі абумоўлены недасканаласцю палітыкі ў галіне цен, падаткаў, крэдытаў, накіраваных на дасягненне фінансавай стабілізацыі ў рэспубліцы і адначасова вядучай до стагнацыі некаторых галін сферы абслугоўвання насельніцтва.

У сельскай гаспадарцы колькасць работнікаў увесь час скарачалася, у выніку доля занятых паменшылася з 94,2 тыс.чел. в 1999 г. до 71,4 тыс. чел. в 2003 г. Тэндэнцыя зніжэння ўзроўня занятасці ў гэтай галіне абумоўлена як дэмаграфічнымі (вычарпанне працэсурснага патэцыяла вобласці на сяле ў выніку адтока маладых працаздольных

узростаў і сталасцю сельскага населеніцтва), так і сацыяльна-эканамічнымі фактарамі. Крызіс эканомікі прывеў да разбурэння і без таго адсталай вытворчай базы сяла, большасць сельскагаспадарчых прадпрыемстваў апошнія гады сталі стратнымі; некаторыя з іх супынілі сваю дзейнасць, на сяле практычна было супынена будаўніцтва жылля і сацыяльна-культурных аб'ектаў.

ЛІТАРАТУРА

1. Труд и занятость в Республике Беларусь. Стат. сб. – Минск, 2004. – 206 с.
2. Мониторинг рынка труда Республики Беларусь. – Минск, Минтруда. - 2001. – 45 с.
3. Гомельская область в цифрах. Стат. ежегодник. – Гомель, 2004. – 278 с.
4. Борисова Н.Л. Рынок труда Гомельской области // Белорусский Банковский Бюллетень. - 2002. - № 30. – С. 32 – 39.

SUMMARY

In given article the estimation of influence of demographic processes on labour potential of the Gomel area, as social and economic development of territory conducting aspect is given. Making the demographic potential, directly participating in social and economic development of region, is labour potential, as a basis of steady development of region.

УДК 314,9 (476)

Барысава Н. Л. Галіновая структура занятасці Гомельская вобласці: праблемы эфектыўнага выкарыстання працарэсурснага патэнцыяла // Весці БДПУ. – 2005. № 3.

Дадзена ацэнка галіновай структуры занятасці Гомельская вобласці Разгледжаны праблемы эфектыўнага выкарыстання працарэсурснага патэнцыяла, ўплыў дэмаграфічных працэсаў на занятасць і працарэсурсны патэнцыял Гомельскай вобласці, як вядучага аспекта сацыяльна-эканамічнага развіцця тэрыторыі. На фоне сучаснай дэмаграфічнай сітуацыі Гомельская вобласць, як ніякая другая, працягвае адчуваць дысбаланс працоўных рэсурсаў, што ў сваю чаргу патрабуе больш інтэнсіўнага вырашэння задач сацыяльнай палітыкі.